

5969

3231(47)
4-22

P/H/ku
1906

523.1(436.1)

4-23

Կ. ԿԱՌԻՅԿԻ

ԱՒՍՏՐԻԱՅԻ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

(16201 ԵՒ Ս.ԶԳ)

ԳԻՆՆԻ 2 ԿՈՊ.

Ռուսերէնից թարգ.

Ա. Ս.

Յտեղում՝

Օտար խօսքերի բառաթերթ.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Ելեհաւարժ սպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Ընկ. Մագարեան փող. № 5.

1906

(160)

2010

323.1(47)

4-22

սր

Կ. ԿԵՌԻՅԿԻ

ԱՒՍՏՐԻԱՅԻ

ՃԳՆԱԺԱՄԸ

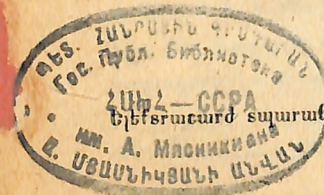
(ԼԵԶՈՒ ԵՒ ԱԶԳ)

Ռուսերէնից թարգ.

Ա. Ս.

Յանքրած

Օտար խօսքերի բառաթերթ.

12001

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

«ՀԵՐԱՐԻՍ» ԸՆԿ. Մադաթեան փող. № 5.

1906

(160)

6729 4h

Дозволено цензурою Тифлисъ, 14 Апрѣля 1906 года.

ԱԽՍՏՐԻԱՅԻ ՃԳՆԱԺԱՄԸ.

Կ. Կառուզի.

ԼԵՉՈՒ ԵՒ ԱԶԳ:

Անկարելի է հասկանալ Աստուծոյ զրուծիւնը, չը պարզելով նրա ազգային պրօբլեմը: Բայց դա ամենին հեշտ գործ է: Մշտական շարժման մէջ փոփոխւող հասարակական երևոյթները, որոնք առաջանում են մարդկային փոփոխող բարդ օրգանիզմների փոխադարձ ներգործութիւնից, աւելի դժուար է արտայայտել հասկացողութիւնների մէջ, քան բնութեան երևոյթները:

Մենք այդ ընդգծեցինք, օրինակ, մեր զրեգզկնի բեզօլիւցիան կազմելիս, երբ հարկաւոր էր որոշել բեփօնիօնիզմի հասկացողութիւնը: Այն մարդիկ, որոնք չեն կամենում հասկանալ, երբէք չի կարելի նրանց բաւարարող որոշում տալ սօցիալական երևոյթի մասին: Վերցնենք, օրինակ, երկու բնորոշ երևոյթներ, կապիտալիստին և պրօլետարին: Եթէ մենք վերջինին ներկայացնենք ինչպէս չունևոր, որը ապրում է իր բանւորական ոյժի վաճառումով, այսինքն, որը կարիքից հարկադրւած վաճառում է իր բանւորական ոյժը և այն էլ այնպիսի գնով, որը շահ է բերում գնողին, իսկ արդիւնաբերող կապիտալիստին—ինչպէս փողատէր, որը ապրում է ի շնորհիւ պրօլետարի, այսինքն որը շնորհիւ իր փողերի և բանւորական ոյժի ներկայութեան, կարողանում է գնել և օգտուէտ կերպով գործադրել այդ ոյժը, այդպիսով շահագործել նրան, բուրժուա տնտեսագէտը թերևս առարկի մեզ. դա—անհեթեթու-

թիւն է: Բազմաթիւ վարձկան բանւորներ կան, որոնք խնայողական դրամարկղի տետրեր, ալցիւաններ կամ պետական թղթեր ունեն—ուրեմն դրանք կապիտալիստներ են, սակայն կան նոյնպէս շատ կապիտալիստներ, որոնք աշխատում են իրենց ձեռնարկութիւնների մէջ—ուրեմն դրանք բանւորներ են: Այդպիսով այդ որոշումը անյաջող է, կապիտալիստների ու պրօլետարների և նւրանց շահերի մէջ խիստ տարբերութիւններ գոյութիւն չունեն: Միայն դրդողներն և խռովաբարներն են արհեստական միջոցով հակասութիւններ առաջացնում նրանց յարաբերութիւնների մէջ:

Այդ մեթօդով պատճառարանողները նրանք են, որոնք յայտնում են, որ բեւիզիօնիզմի և ոչ բեւիզիօնիզմի բաժանումը արհեստական է և ոչ այլ ինչ, բայց եթէ աննշան տարածայնութիւնների դիտաւորեալ ուսուցում մի քանի խռովարարների և վիճաբանողների կողմից: Եւ այնուամենայնիւ, մենք հանդիպում ենք ամենօր կապիտալիստների և պրօլետարների, բեւիզիօնիստների և հակաբեւիզիօնիստների և ոչ-բեւիզիմի կերպով զգում նրանց հակադրութիւնը:

Ազգութիւնը նոյնպէս դժւար է որոշել, ինչպէս և բեւիզիօնիզմը, սակայն նրա որոշումները հեշտութեամբ են ընդունւում, որովհետեւ ոչ ոք նրա գոյութեան բացասման մէջ շահադրդուած չէ:

Ազգութեան գլխաւոր յատկանիշը մեզ թւում է լեզուն, այդ իւրաքանչիւր հասարակական, միահամուռ գործունէութեան, հետեալէս, իրա հասարակութեան նախապայմանը: Լեզուն արդիւնադործութեան նշանաւոր միջոցներից մէկն է, ոչ միայն գաղափարների մտաւոր արտադրութեան կողմից, որոնք կարող են մտածել և հաղորդել միայն խօսքերով և, միայն այդպիսով, դառնալ հասարակական սեփականութիւն, այլ նոյնպէս և նիւթական հասարակական արտադրութեան

միջոց, որը առանց արտադրողների փոխադարձաբար միմեանց հասկանալուն անկարելի է:

Բայց լեզուն մի միջոց է ինչպէս մարդկանց միացման, նոյնպէս և նրանց բաժանման: Մենք դեռ չը գիտենք լեզւի ծագումը և այն օրէնքները, որոնցով նա առաջնորդւում է վերջին ինստանցիայում: Սակայն մենք գիտենք, որ նրա կազմաւորելը խիստ կախած է օրէնքներից և որ միատեսակ կազմակերպւած մարդիկ, համանման պայմաններում, պէտք է զարգացնեն միատեսակ լեզու: Այսպէս, լեզուն մի միջոց է հասարակական հասկացման և հասարակական կապակցութեան, որը հեռու է գնում նախնական հօտի շրջանից, կապւած օնունդ հայթայթելու և ընդհանուր թշնամիների դէմ կռիւ մղելու միութեամբ: Միւս կողմից, բասանների տարբերութիւններից և նրանց կենսական պայմաններից բխող լեզւի տարբերութիւնը մի միջոց է դառնում բաժանելու ամբողջ մարդկային ցեղը առանձին ստորաբաժանումների, ինչ բացակայում է կենդանիների աշխարհում: Միևնոյն լեզու իմացողը բարեկամ է դառնում, չիմացողը—օտար, որի դէմ, նայած հանգամանքներին, կամ սառնասրտութիւն են զգում, կամ ծաղր, կամ արհամարանք, կամ ատելութիւն: Բոլորը, ինչ հասարակական է, մօտեցնում է մարդկայն, ներգործում է նրանց լեզուների աստիճանական լեացիային—ձուլման, եթէ միայն նրանք հենց սկզբից միանման չեն: Լեզւի ամեն մի նմանութիւնը նորից մի միջոց է դառնում աւելի ևս հասարակականօրէն շարկապելու մարդկանց: Այսպէս, միևնոյն լեզուով խօսող մարդիկ դառնում են միևնոյն հասարակական օրգանիզմի—ազգի անդամները:

Սօցիալական միութեան հետագայ միջոցը—լեզուով պայմանաւորւած տրագիցիան է: Մինչև լեզւի կազմաւորելը, անհատի հետ միասին անօգուտ կորչում է և նրա փորձառութիւնը: Բացի անձնական փորձա-

սուբիւնից այն ժամանակ այլ փորձառութիւն գոյութիւն չունէր: Իսկ լեզուն հնարաւորութիւն է տալիս անձնական փորձառութիւնները յայտնել ուրիշներին, դարձնել նրանց անհատականից հասարակական. նա թոյլ է տալիս հասարակական դարձած փորձառութիւնները հաղորդել հետագայ սերունդներին: Հասարակական փորձառութիւնների գումարումը տալիս է ոչ միայն տեխնիքական, սրա հետ միասին և սօցիալական պրօգրեսի հիմնական պայմանը, այլ և հնարաւորութիւն է տալիս պահպանելու ապագայ սերունդների մէջ յիշողութիւն զանազան հասարակական օրգանիզմների ընդհանուր ուրախութիւնների և տխրութիւնների մասին, ամրացնելու, ազգային տրադիցայի միջոցով, ներկայիս յարաբերութիւններով պայմանաւորւած ազգային կապը:

Այդպիսով, լեզուն դառնում է ազգութեան կառնորագոյն հիմնական պայմաններից մէկը:

Բայց նա միակը չէ: Լեզւին միանում են և ուրիշ պայմաններ, որոնք այնքան կարևոր կարող են լինել, որ կատարելապէս նրանք բաւական են ազգութիւնը պահպանելու համար, նոյն իսկ այն դէպքում, եթէ վերջինը անբարեյաջող պայմանների ներքոյ զրկուի իր լեզուից, ինչպէս օրինակ, այդ եղաւ Իրանդացիների հետ: Սակայն դա բացառութիւն է: Առանց առանձին լեզւի, չի կարող կազմել առանձին ազգ, ինչպէս և, սովորաբար, նա չի կարող իր գոյութիւնը պահպանել:

Բայց լեզուն անհատի վերաբերեալ խիստ անորոշ յատկանիշ է, որպէսզի կարելի լինի լեզւի ընդհանրութեան վրայ մի որևէ տեղ ամուր հասարակական օրգանիզմ կառուցել: Կարելի է իւրացնել օտար լեզուն, սեփականը մոռանալ, կամ տիրապետել մի քանի լեզուների միանգամից—այդ բոլորը չափազանց խախտւած հիմունք են հասարակական օրգանիզմի համար:

Վերջինը միշտ առաջացել է այլ ֆակտորների պայմանների ազդեցութեան տակ, իսկ լեզուն միշտ ձգտում է ցոյց տալ յարմարելու տւած հասարակական օրգանիզմին, այնպէս որ լեզւի ընդհանրութիւնը և հասարակական միութիւնը քիչ թէ շատ միշտ զուգադիպել են:

Առաջին ամուր կապը, որը շաղկապել և կազմակերպել է մարդկային հասարակութիւնը, եղել է արինակցութիւնը, մի ընդհանուր նախահայրից առաջանալը: Միայն լեզւի շնորհիւ արինակցական կապը կարողացաւ ընդարձակել անասնական հօտի սահմաններից դուրս: Վերջինը կարող է ընդարձակել միայն մինչև որոշ սահմանները, որից անցնել նա, յայտնի հանգամանքներում, չի կարող. սերնդի իւրաքանչիւր հետագայ աճեցումը պէտք է զատի, նոր հօտ կազմի և կորցնի իր կապը հարազատ հօտի հետ: Սակայն մարդկային հասարակութեան մէջ լեզուն այն միջոցն է, որով կապ է պահպանում նոր սերնդի և հին ցեղի մէջ, որից նա առաջացել է, ինչպէս և պահպանում է ազգակցութեան, միմիանց պատկանելու զգացմունքը: Այդ պրիմիտիւ աստիճանում, որի վրայ հասարակական օրգանիզմը հանգչում է արինակցութեան վրայ, բացառւած և ազգը համարեալ զուգադիպում են. բացառները ուսումնասիրող մեր ժամանակակից թեօրետիկները, ամենավատ տեսակի անախրօնիզմի մէջ են ընկնում, երբ ժամանակակից ազգերին դիտում են բացառական տեսակէտից:

Այն ինչ, մարդկային հասարակութիւնը շաղկապող նոր կապ յայտնեց՝ որքան մարդիկ աւելի են նստեկեաց դառնում, այնքան կարևոր նշանակութիւն էր ստանում նրանց համար նախահայրերից ժառանգած ընդհանուր տերրիտօրեան:

Այնտեղ, ուր հասարակութեանը կապում են արինակցութեան կապերը, ազգերը կարող են իրենց պահ-

կապիտալիզմը հասարակական ձև է, հիմնաւած սուր հակասութիւնների վրայ, և այն սօցիալական պրօգրեսը, որ նա բերում է իր հետ, կապւած է միշտ տանջանքի, տառապանքի և կռւի հետ, որոնք աւելի սոսկալի և անողորմ են դառնում, որքան աւելի անմիջնորդականօրէն է յայտնւում արդիւնագործութեան նոր միջոցը: Վերջինս միշտ աւելի արագ և թուիչքներով է զարգացնում իր պահանջները. իսկ զգալի դանդաղ կերպով է նա թոյլ տալիս նրանց բաւարարութիւն տալու միջոցների զարգացումը:

Այդ ցոյց է տալիս, օրինակ, միլիտարիզմը, որը զարգանում է կապիտալիզմի, նրա տեխնիկայի և նրա ազգային մեծ պետութիւնների հետ միասին: Արդէն Եւրոպայի արեւմտեան պետութիւնների համար նա ծանր բեռ է, որը խանգարում է նրանց զարգացումը: Որ Միացեալ Նահանգները մեզանից առաջ են գնում, դրա պատճառներից մէկը այն է, որ մինչև վերջին ժամանակները այնանց բացակայում էր միլիտարիզմը: Այն ինչ, Արեւմտեան Եւրոպայում նա զարգանում էր ոչ աւրագ ինդուստրիայից, որը մինչև այժմ դեռ հայթաթում էր անհրաժեշտ միջոցներ, որպէս զի դիմանայ նրան և նրանից առաջ եկած պետական պարտքերին:

Կապիտալիզմի հետ միասին երևան եկած արեւմտեան մեծ պետութիւնները դրդեցին Արևելեան Եւրոպային—Աւստրիային, Ռուսաստանին և Բալկանեան պետութիւններին՝ հաւասարել պատերազմական ոյժի մէջ նրանց հետ: Բայց Արևելեան Եւրոպայում, ժամանակակից միլիտարիզմը վաղ առաջացաւ, քան ժամանակակից խոշոր ինդուստրիան. այդ պետութիւնները միջոցներ պէտք է ստանային գիւղացիութիւնից, մանր և թոյլ զարգացած արդիւնաբերութիւնից, այն ինչ Արեւմտեան պետութիւնները—զարգացած և խոշոր ինդուստրիայից: Այդպիսով Արևելեան պետութիւնները քայքայեցին գիւղացիութեանը, կամ դժւարացրին

արդիւնաբերութեան զարգացումը—երբեմն և այն և միւսը:

Բացի միլիտարիզմից, կապիտալիստական զարգացմամբ կենդանացած Արևելեան Եւրոպայի վրայ ազդեց նացիօնալիզմը:

2. ԱԶԳԱՅԻՆ ՊՐՕԲԼԵՄԸ ԱՒՍՏՐԻԱՅՈՒՄ:

Հետագայում մենք խօսելու ենք միայն Աւստրիայի մասին. սակայն մեր բոլոր ասածը մեծ թէփոքր չափով նշանակութիւն ունի նոյնպէս և Տաճկաստանի համար:

Երբ կապիտալիզմը ներմուծեց Աւստրիա վերջինս իրենց դեռ մի միացեալ ազգ չէր ներկայացնում: Տաճիկների դէմ մղած կռիւը միաւորեց Արևելքի ժողովրդներին: Իսկ երբ 18-րդ դարում վտանքը տաճիկների կողմից անցաւ, Հաբսբուրգեան միապետութեան համար այլ ևս պատմական խնդիր ասածը գոյութիւն համար չուներ: Պետութիւնների զանազան անբաժանելի մասերին չէր կապում ոչ լեզուն, ոչ տնտեսական շահերը, ոչ նոյն իսկ տրագիկայի ընդհանրութիւնը: Նըրը, ոչ նոյն իսկ տրագիկայի միայն նրա համար, որ, 18-րդ դարում կազմւած միւս պետութիւններինման, ընդհանուր դինաստիան ընդհանուր բիւրօկրատիայի և զօրքի հետ միասին տիրապետում էր նրանց վրայ:

Զանազան մասերի յարաբերութիւնները պետութեան մէջ այնքան աննշան էին, որ նրանք կարող էին ամբողջ դարեր անցկացնել, չառաջացնելով ոչ ընդհանուր լեզու և ոչ ընդհանուր ազգային զգացմունք: Նոյն իսկ վերջինիս սաղմը գոյութիւն չուներ, երբ կապիտալիզմը տիրեց Աւստրիային, արթնացրեց նրա ժողովուրդներին և պահանջ առաջացրեց նրանց մէջ դէ-

պի ազգային միութիւնը: Այդ զգացմունքը, որը արեւմտաւորում այնքան ուժգին կերպով նպաստեց և աշակցեց պետութիւնների կազմակերպման, Աւստրիայում կարող էր ազդել կազմաւորւածի կերպով, կոխ առաջացնելով ազգերի և պետութեան զանազան մասերի մէջ:

Այստեղ այդ հանգամանքի վրայ ես չեմ ծանրանալու, որովհետեւ կը կրկնէի միայն այն, ինչ արդէն իսկ արտայայտել եմ («Neue Zeit» XVI, I. «Ազգութիւնների կոչը և Աւստրիայի պետական իրաւունքը», երեսներ 516, 557 և 727): Այստեղ հարկաւոր է միայն ցոյց տալ մի ժամանակի վրայ, որի վրայ ես այն ժամանակ հարկաւոր ուղղորդութիւնը չը դարձրի և որը լարում ու դժարացնում է ազգային հարցի լուծումը Աւստրիայում (ինչպէս և Տաճկաստանում):

Վերն եւ արդէն նկատեցի, որ նստակեցութեան սկզբնական շրջանում, զանազան րասսաների և ազգութիւնների անդամները յաճախ ապրում են խառը միմիանց հետ, և որ երբեմն շատ դարեր էին հարկաւոր, որպէսզի մի տերրիտորիայի վրայ առաջ կար միաւորւած ազգ, որի մէջ լուծւած լինէին նրա կազմող բոլոր մասերը: Աւստրիան իր շատ մասերով կուտուրապէս դեռ այնքան հետ է մնացել, որ նոյն իսկ այդ ստադիան անբողջովին չի անցել: Աւստրիայի ազգերը ամենուրեք չեն բնակուում խիստ սահմանւած, կապակցւած շրջաններում, այլ յաճախ ներկայացնում են խայտաբղէտ խառնուրդ:

Օրինակ կարող են ծառայել Հունգարիայի հարաւային երեք կոմիտատները: «Temescher կոմիտատում ազգութիւնները հետեւեալ կերպ են բաժանուում՝ Հունգարները ունեն 6 բնակավայր, բուլղարները 124. գերմանացիք 60, սերբերը 30, սլովակները, բուլղարները 1 և չեխները 1: Torontaler կոմիտատում 222 համայնքից 43 հունգարացիներինն է, 34 բուլղարներինը, 67 գերմանացիներինը, 63 սերբերինը, 5 սլովակներինը, 4

կրօացներինը և 6-ը բուլղարներինը: Bacser կոմիտատը բաղկացած է 38 հունգարական, 45 գերմանական, 30 սերբական, 2 բուլղարական և 7 սլովակական համայնքներից» (Dr. S. Rado, Das Deutschtum in Ungarn, Berlin 1903, Puttkamer Mühlbrecht, S. 15, 17):

Այդ կերպ է և Մակեդոնիայում: Այնտեղ օրինակ հաշւել են՝

Կառավարչական շրջաններ (Մանչակ)	Յայնի	Բուլղարներ	Մահմեդական (թուրքեր, ալբաններ)	Սլովակներ կամ սերբեր	Գնչուներ	Չեխներ
Skopia . . .	5,036	137,184	117,781	9,831	4,208	1,570
Saloniki . .	232,621	91,708	180,735	17,494	1,070	73,455

Եւ ոչ միայն առանձին կառավարչական շրջաններում (սանջակներում), այլ նոյն իսկ և առանձին վայրերում, ազգերը ապրում են իրար հետ խառն, այսպէս օրինակ, skopia շրջանի արեւելեան մասը, Կումապէս օրինակ, 87 յոյներից, 21.106 բուլղարներից, 11.885 մահմեդականներից, 7.623 սերբերից և 477 գնչուներից (Dr. Gleanthes Nikolaides, Makedonien, Berlin 1903, Caluary և K^o S. 25 bis. 27):

Այդ երևոյթը այն հիմքերից մէկն է, որոնք ամրացնում են Տաճկաստանի դիրքը Մակեդոնիայում: Եթէ բուլղարները, սերբերը և յոյները միանային, ներքին վաղուց արդէն կը կարողանային սուլթանին նեղ դրութեան մէջ դնել: Մակայն իւրաքանչիւրը այդ երեք ազգութիւններից ինքն էր կամենում տիրանալ Մակեդոնիային, և խանգարում են միմիանց այդ գործում, այնպէս որ, երբ բուլղարները ոտի են կանգնում, նրանք իրենց թշնամիների շարքում, բացի տաճիկներից և ալբանցիներից, տեսնում են և յոյներին ու սերբերին:

որ բոլոր միջոցներով աշխատում են նպաստել մաշա-
ոացման, 1900-ի ժողովրդագրութեան ժամանակ,—19.
300.000 ընդհանուր ազգաբնակչութեան թւի մէջ, մա-
շառները կազմում էին միայն 8.700.000: Իսկ Հունգա-
րական բարձրագոյն ուսումնարանների ուսանողներից
1900-թւին իրանց մաշառ էին համարում 8070 հոգի, գեր-
մանացի 562, սլովակ 152, բուլմին 871, սերբ 31 (Rado
a. a. D., S. 51): Այդպիսով, Մաշառները կազմում են
ազգաբնակչութեան 45⁰/₀-ը և ուսանողութեան 83⁰/₀-ը,
Նրանց շարքում հաշւի են առնում միայն գերմանա-
ցիք (նրանք կազմում են ազգաբնակչութեան 11⁰/₀-ը և
ուսանողութեան 6⁰/₀-ը):

Այդպիսով ոչ-մաշառ ազգերի համար Հունգարիա-
յում, մաշառ և բուլթուա հասկացողութիւնը նոյնքան
համանիշ է, ինչպէս մի քանի տասնեակ տարիներ ա-
ռաջ պետութեան արեւմտեան մասում (Աւստրիայում)
գերմանացին ոչ-գերմանացի ազգութիւնների համար
բուլթուա էր:

Ի հարկէ, այդ դեռ չի նշանակում, թէ մաշառնե-
րը պրօլետարիատ չունեն: Ընդհակառակը, մաշառնե-
րը, ինչպէս տնտեսապէս աւելի բարձր կանգնած ազգ,
կազմում են մինչև այժմ նոյնպէս և հունգարական պրո-
լետարիատի ամենագիտակից և կռիւ ընդունակ մասը:
Սակայն երկրի ոչ-մաշառ ազգերի համար, նրանց ազ-
գային կռիւը հետզհետէ շփոթւած է բուլթուազիայի
դէմ մղող դասակարգային կռիւ հետ, մի բան, որ նո-
րից խորացնում է ազգային հակասութիւնները և սուր
կերպարանք տալիս ազգային պայքարին:

Դ Ո Ւ Ա Ն Ի Չ Մ :

Այժմ խրօնքական դարձած և աւելի ևս բար-
դացող Աւստրիայի ազգային ձգնաժամին պիտի միաց-

նեւ նրա դուալիզմի սուր ձգնաժամը, որի շնորհիւ
նրա ներքին դրութեան խառնաշփոթութիւնը աւելի
ևս խճճւում է:

Այն ժամանակակից ի վեր, երբ Աւստրիական
կառավարութիւնը 1866-ի կատաստրոֆայից յետոյ
անձնատուր եղաւ Հունգարացիներին և ճանաչեց նը-
րանց կատարեալ ինքնուրոյնութիւնը բոլոր ներքին
գործերում, այնպէս որ միայն ընդհանուր զօրքը և
ընդհանուր արտաքին քաղաքականութիւնն էր նրանց
միացնում Աւստրիայի միացեալ մասի հետ, Հունգա-
րացիք միշտ աւելի ուժեղ են հանդիսացել պետութեան
արեւմտեան մասի վերաբերեալ:

Այդ բացատրում է նրանով, որ նրանք աւելի
քիչ են ջլատել ազգային պառակտումներով: Արեւմը-
տեան Աւստրիան բաղկացած է գլխաւորապէս հին
ազգերից, որոնք, առաջ քան Հաբսբուրգեան պետու-
թեան հետ միանալը, ունեցել են հարուստ ազգային
կեանք: Ի բաց առած գերմանացիներին, իտալացիքը
չեն երբ, չեխերը աւստրիացիներ դարձան շնորհիւ հը-
պատակեցման կամ իրենց ազգերի բաժան-բաժանման:
Նրանց բոլոր ազգային տրադիցիաները հակասութեան
հանդիպեցին Աւստրիայի ու այնտեղի գերիշխող ազ-
գի—գերմանացիներին հետ: Նրանց ազգային կեանքը
պէտք էր իսկոյն և ի՞նչ ծաղկէր, հէնց որ զարգանար
կապիտալիստական հասարակութիւնը: Եւ դա առա-
ջացաւ աւելի շուտ այդ ազգերի քան Հունգարիայի
նւաճած ազգերի մէջ:

Այդ վերջինները ներկայացնում են տնտեսապէս
յետամնաց, երկրագործական ժողովուրդ, առանց մի
որեւէ պատմութեան, ինչպէս, օրինակ, սլովակները,
կամ թէ ունեն նրանք պատմութիւն, ինչպէս օրինակ
սերբերը, դա էլ առանց առանձին թշնամական տրտ-
դիցիաների դէպի մաշառները—Հունգարիայի տիրա-
պետող ժողովուրդը: Ոչ թէ Մաշառները, այլ տաճիկները

խորտակեցին նրանց ժողովրդական ոյժը, հէնց այն տաճիկները, որոնց դէմ անցած պատերազմներում կուռում էին մաջառները: Միայն դանդաղ և թոյլ կերպով էր զարգանում ազգային կեանքը Հունգարիայի ոչ-մաջառ ցեղերի մէջ, այդ պատճառով էլ մաջառները մինչև այժմ կարողացան իրենց ցանկացածի պէս տիրապետել և կառավարել:

Բայց մաջառները հանդիսացան ոչ միայն ոյժեղ դէպի ստորինները, այլ և յամառ բարձրերի վերաբերեալ: Տիրապետող դասակարգը Աւստրիայում հանդիսանում է բուրժուազիան, միջին քայքայւող խաւերի տրադիցիաներով խիստ ամրապնդւած և պրօլետարիատի առաջխաղացութիւնից սոսկող բուրժուազիան, որը շնորհիւ ազգային հակասութիւնների, աւելի ևս վախկոտ ու կաշառակեր է, քան Գերմանիայի բուրժուազիան: Փոխանակ համախմբւելու պալատի և ազնականութեան դէմ, նրա մէջ թագաւորում է ազգային պառակտում: Իւրաքանչիւր ազգութեան բուրժուազիա, բարձրի ողորմած ժպիտի համար, աշխատում է գերազանցել միւսներին ստրկական ստորաբարձութիւնների մէջ:

Հունգարիայում, ընդհակառակը, քաղաքական նշանաւոր դասակարգը ներկայացնում է մանր ազնւականութիւնը, ինկերականութիւնը, անյողդողդ և ինքնապաշտպանութեան ընդունակ դասակարգը, միակը ինչպէս և Պրուսիայում, պրօլետարիատից յետոյ, ընդունակ այժմ և եթ յայտնել մարդկային հպարտութիւնը արքայական գահի առաջ: Եւ Հունգարիայում նրա ընդդիմադրութիւնն էլ աւելի դժւար է խորտակել, քանի որ նա իր վերաբերեալ վտանգ չի զգում մեծաքանակ և ոյժեղ պրօլետարիատի կողմից:

Ի հարկէ, քաղաքային բուրժուազիան և պաշտօնավարները, որոնք ժողովուրդ ենմեծ մասամբ այդ դասակարգից, ինչպէս և հրեականութիւնից, որոնք պահպա-

նել են արեւելեան տնտեսութեան բոլոր յատկանիշը, — կաշառակերութեան մէջ այնքան են առաջ գնացել, որ ոչինչ այլևս չի մնում ցանկալ: Դա պատահական երեւոյթ է, այլ կատարելապէս օրինական:

Մանր արդիւնագործութիւնը, գոնէ, ամենուրէք, ուր նա դեռ ևս չի քայքայւել, ձգտում է ազնւութեան և պարտականութիւնների բարեխիղճ իրագործման. բուրժուազիան և պետական վարչութիւնը ազատ է կաշառակերութիւնից ամենից շուտ այնտեղ, ուր նըրանք առաջ են եկել խիստ զարգացած միջին խաւից:

Ընդհակառակը, հողագործը հեշտութեամբ է կորցնում ամենայն բարոյական կայունութիւն, որքան շուտ է տեղափոխւում քաղաք. այդ նշանակութիւն ունի թէ գիւղացիութեան համար և թէ աւելի պահանջկոտ խոշոր հողագործի, արիստօկրատի համար, որը հէնց սկզբից պետութեան վրայ նայում է, ինչպէս շահագործութեան աղբիւրի վրայ, որին պէտք չէ կառավարել, այլ ուղղակի կողոպտել: Ուր բուրժուազիան և պաշտօնավարները ժողովում են ոչ թէ վարգացած, ուժեղ արհեստի վրայ յենւող, միջին խաւերից, այլ հողագործների և նրանց սիրունդների քայքայւած, անդասակարգ խաւերից, այնտեղ քաղաքներում և պետական վարչութիւններում թագաւորում է ամենախայտառակ կաշառակերութիւնը, ինչ սուր կերպով հակասում է ազգի գիւղական ժողովուրդի ասպետութեան և ազնւութեան հետ: Այդ մենք կարող ենք նշմարել Ռուսաստանից և Տաճկաստանից սկսած մինչև Բօժրները: Այդ ենք մենք տեսնում և Հունգարիայում:

Բայց որչափ էլ թէկուզ կաշառակեր լինեն բուրժուազիայի մեծամասնութիւնը, քաղաքական գործիչները և պետական վարչութիւնը Հունգարիայում, մի քան, թւում է, մաճառների համար անկաշառելի է—

դա նրա շօվինիզմն է: Նա աւելի է ուժեղ, քան կաշառակերութիւնը:

Այդպիսով, Հունգարացիները իրենց արքայի վերաբերեալ արի ու գոռոզ են:

Շնորհիւ դրա, նրանք դուալիզմի միջոցով միշտ գերիշխել են Աւստրիայի վրայ և շահագործել նրան աւելի մեծ չափով, քան պրուսսական իւնկերները Գերմանիան:

Մինչև այժմ Հունգարիայի հասարակական պահանջները վերաբերել են Աւստրիայի հասարակական պահանջներին, ինչպէս 30⁰/₀-ը 70⁰/₀-ին: Այն ինչ Հունգարիայի ազգաբնակչութիւնը վերաբերում է Աւստրիայի ազգաբնակչութեանը, ինչպէս 42⁰/₀-ը 58⁰/₀-ի, և միևնոյն յարաբերութեան մէջ բաժանում են և բեկրուտները, որոնք բանակ են ուղարկում պետութեան երկու մասերի կողմից: Պատերազմական բեռը կարելի է ասել, հանդիսանում է միակ ընդհանուր ծախսը: Պետական բիւջետում 1902-ին 358 միլ. կոֆից (130 միլ. բուբլի) 344 միլ. 4 կոֆ (125 միլ. բուբլի) ծախսում էր զօրքի և նաւատօրմի վրայ: Դրա մի մասը, համարեա մի երրորդ մասը, ծածկում է մաքսային եկամուտով, իսկ ֆնացեալը—պետութեան երկու կողմերի հատուցումներով: Հունգարիան վերջին տարում պէտք էր վճարէր միջին հաշուով 4 կոֆ իւրաքանչիւր մարդուց, իսկ Աւստրիան—6 կոֆ:

Այդպիսով, ի շնորհիւ դուալիզմի, ժամանակակից պետութեան ամենածանր բեռը—միլիտարիզմը սաստիկ թեթևանում է Հունգարիայի համար:

Միաժամանակ և միապետութեան ամբողջ արտաքին քաղաքականութիւնը, այսինքն առևտրական քաղաքականութիւնը, ծառայում է նրա շահերին: Պետութեան արևմտեան մասի ինդուստրիան խիստ պա-

հանջ ունի մի այնպիսի քաղաքականութեան մէջ, որը բարեկամական լինէր Բալկանեան պետութիւններին որովհետև նրա արտադրութիւնների մօտակայ և լաւագոյն շուկան այդ պետութիւններն են, սակայն ներանք արտահանում են գիւղատնտեսական մթերքներ և, ինչպէս այդպիսիներ, մրցակից են հանդիսանում Հունգարիային: Այստեղից—սահմանափակումների և նոյնիսկ թշնամական քաղաքականութիւն Բալկանեան պետութիւնների վերաբերեալ, մի բան որ փնտսում է Աւստրիայի ինդուստրիային, այն ինչ հունգարական ագրարիէրների շահը մեծացնում:

Այդպիսով ամենամեծ օգուտը դուալիզմից ստանում էր Հունգարիան, իսկ պետութեան արևմտեան մասը միայն փնտսներ էր տեսնում: Թւում է թէ, պետք էր ենթադրել, որ հէնց արևմտեան Աւստրիան առաջինը կը լինի, որ ամենավճռական կերպով կը ձգտէ դուալիզմի ոչնչացման և պետութեան երկու կողմերի կատարեալ ինքնուրոյնութեան, այն ժամանակ երբ Հունգարիայից ընդհակառակը պէտք էր սպասել: Սակայն փաստօրէն մենք տեսնում ենք բոլորովին հակառակը: Ի՞նչով այդ բացատրել:

Որպէս զի այդ հասկանալ, պէտք է ի նկատի առնել երեք ֆակտօրներ՝ դինաստիայի պահանջները, հունգարական ինդուստրիայի պահանջները և Հունգարիայի ոչ-մաջար ազգերի արիւնացումը:

Մենք տեսանք, որ նրանց ազգային զգացումը և ազգային ընդհանուր կապը մինչև այժմ, շնորհիւ տնտեսական յետադիմացութեան և ազգային տրագիցիաների ոչ բաւարար զարգացման, շատ յետ է ֆնացել պետութեան արևմտեան մասի նմանօրինակ երկույթներին: Բայց նրանք աճում են և աւելի ու աւելի վտանգաւոր դառնում մաջարական հեգեմօնիայի համար: Վերջին խառնակութիւնները Արօացում ակնաշայտնի կերպով ցոյց տւին, թէ որքան ուժեղ է մի-

քանի տեղերում ազգային թշնամութիւնը մաշառնե-
րի դէմ: Սակայն այդ հետզհետէ մեծացող զգացմունքը
միշտ խէթ հայեացքների մէջ չէ արտայայտուում դէպի
սահմանը: Հունգարիայի ոչ-մաշառ ազգերին աւելի
մօտ և աւելի շատ հնարաւոր է թուում խորտակել մա-
շառների գերիշխանութիւնը դուալիզմի ոչնչացման և
պետութեան երկու մասերի նոր միացման միջոցով՝
մի միացեալ պետութեան մարմնի մէջ: Յաղթահարել
դուալիզմը, ամբողջ Աւստրիան ֆեդերատիւ հիմունք-
ներով կազմակերպելով—այսպէս է նրանց նպատակը,
որը նրանք միշտ բացարձակ չեն արտայայտում, բայց
որին նրանք փաստօրէն ձգտում են:

Սակայն նրանք այս բանին աւելի մեծ դժուա-
րութեամբ են հասնում, որքան աւելի ինքնուրոյն է
Հունգարիան, որքան աւելի անսահման կերպով են
տիրում մաշառները պետութեան բոլոր ոյժերի վրայ,
որքան աւելի նրանք հնարաւորութիւն ունեն գէնքի
ոյժով ընդդիմադրել իւրաքանչիւր փորձի, որոնք կը
զան նրանց ամբացնելու պետութեան հետ, որտեղ նը-
րանք փոքրամասնութիւն են կազմում: Դրան խիստ
կերպով նպաստում է ինքնուրոյն հունգարական զօրը
ունենալու ձգտումը, թէպէտ այդ զօրքի ծախսերը
Հունգարիան մենակ պէտք էր հոգար, մինչդեռ այժ-
մեայ հունգարական գունդերի պահպանման համար,
միապետութեան արեւմտեան մասը հատուցանում է
ծախսերի մեծագոյն մասը:

Այդ նոյն ուղղութեամբ ազդեցութիւն ունի և
հունգարական խոշոր արդիւնաբերութեան առաջաց-
ման ձգտումը: Իւրաքանչիւր ազգ կամենում է ունե-
նալ իր սեփական կապիտալիստական ինդուստրիան,
որովհետև վերջինիս բացակայութիւնը նրանց տնտե-
սական կախման մէջ է դնում կապիտալիստականօրէն
զարգացած ազգերից: Բայց տիրապետող դասակար-
գերը սակաւ են փորձում կուլտուրական աշխատանքի

միջոցով առաջացնել զարգացած խոշոր արդիւնաբե-
րութեան նախապայմանները, բոլորից առաջ պրօլե-
տարիատի մտաւոր աստիճանի բարձրացման և ժողո-
վրդական մասսաների բարեկեցութեան բարձրացման
միջոցով, որը և կընդարձակի ներքին շուկան: Կապի-
տալիզմի սկիզբը, մեծ մասամբ, ամենուրէք, նոյնպէս
և Հունգարիայում, սկսում է գիւղական ազգաբնա-
կութեան չքաւորութեամբ և նրանից հաւաքւող պրօ-
լետարիատի յաջորդական անկմամբ: Սակայն այդ տե-
սակ պայմաններում խոշոր արդիւնաբերութիւնը չի
կարող այնպէս զարգանալ, որպէս զի կարողանայ մըր-
ցել արտասահմանի հետ: Այդ պատճառով պաշտպա-
նողական մաքսերը ամենուրէք տիրապետող դասա-
կարգերին թուում են ամենափութեամբ և, ամենայն դէ-
պքս, ամենայարմար միջոցը՝ նպաստել արդիւնաբերու-
թեան, քան բարձրագոյն կուլտուրայի տարածումը:
Այսպէս, հունգարացիք էլ մտածում են սեփական մաք-
սային սահմանների մասին, չը նայած այն բանի վրայ,
որ դուալիզմը ամբողջ մօնարխիայի արտաքին քաղա-
քականութիւնը ամբողջապէս ծառայեցնում է նրանց
շահներին:

Հունգարացիները, ձգտելով ըստ կարելոյն լայն
ինքնուրոյնութեան ամբողջ մօնարխիայի վերաբերեալ,
պէտք է դինաստիայի շահերի դէմ կանգնէին:

Հրամայողի ոյժը, հաւասար պայմանների ժամա-
նակ ընդհանրապէս, աւելի մեծ է, որքան աւելի է
միացած և կենտրոնացած պետական իշխանութիւնը,
որով նա կառավարում է: Յրանց Յոփսէփ դուալիզ-
մի հետ համաձայնեց միայն կեօնիգրեցի կատաստրօ-
ֆայից յետոյ և միայն այն պայմանով, որ գէթ զօր-
քը և մաքսային սահմանները մնում են ընդհանուր:
Եթէ այդ ընդհանրութիւնը վերանայ և առաջ գայ լոկ
անձնական միութիւնը (ունիան) պետութեան երկու
գլխերի մէջ, այն ժամանակ դինաստիայի ոյժը կը

փոքրանայ, և բացի այդ մի մեծ պետութեան հրամայողից նա դառնում է երկու փոքր պետութիւնների հրամայող, և իրա դինաստիայի գոյութիւնը միշտ վտանգի է ենթարկւելու այդ երկու կողմերից մէկում, որքան շուտ բռնկւի կօնֆլիկտ նրանց մէջ: Եւս առաւել իւրաքանչիւր հակասութեան ժամանակ պետութեան մասերի մէջ, միապետը հարկադրւած է լինելու կանգնել աւելի ագրեսիւ և ուժեղ մասի կողմը, նա աւելի ևս կը դառնայ Հունգարիայի գերին, քան այժմ, եթէ չի կամենում ենթարկւել աւելի վատթար դրութեան, ինչ կարող է պատահել Հունգարիայում, այսինքն դառնալ արտասահմանեան տէրութիւնների ագենտը:

Դինաստիայի և մաջառների շահերի հակասութիւնները սպառնում են աւելի ու աւելի սրանալ, որքան աւելի ոչ-մաճառ ազգերը Հունգարիայում կազդուրւում և ընդունակ են դառնում ծառայել թագին, իբրև դաշնակիցներ մաջառական ապստամբութեան դէմ: Այդ հակասութիւնը պէտք է սրւի նոյնպէս անձնական հիմունքներից, որքան շուտ կառավարող պետի տեղը կը գրաւի նրա ժառանգը: Ֆրանց Յովսէփը ծեր է, կորացած պետական և անձնական ճակատագրի անողորմ հարւածներից: Նա այլևս չի սիրում սուր կօնֆլիկտներ և ժողովրդականացած է հունգարացիների մօտ, որոնց 1866-ից յետոյ մի շարք նշանաւոր զիջումներ արեց, կատարելապէս նրանց պահանջներին բաւարարութիւն տւող մինչև երեք տասնամեակ: Իսկ ժառանգը տաքարիւն մարդ լինելով, կատաղած ընդիմադրում է ամեն մի փորձին սահմանափակել իր ոյժը: Հունգարացիները նրանից սոսկալի կռիւ են սպասում իրենց լայն ինքնուրոյնութեան ձգտումների դէմ և նոյնիսկ սպասում են, որ նա եռանդուն կերպով աջակցելու է այն ձգտումներին, որոնք ուղղւած են դէպի դուալիզմի ոչնչացումը, ոչ թէ անձնական ունիւ-

յի հաստատումով, այլ միացեալ, թէպետ և ֆեդերալ կազմակերպւած, Աւստրիայի վերականգնեցման միջոցով, որի մէջ մաջառները ունենային ոչ աւել նշանակութիւն, քան, օրինակ, չեխերը, կամ լեհերը:

Այդ հեռանկարը արդէն-իսկ լարւած է այժմեայ դրութիւնը: Ոչ միայն ոչ-մաջառ ազգութիւնների ամբողջ ազգային զգացմունքը, այլ նոյնիսկ սպասուող փոփոխութիւնը միապետի անձնուրոյնութեան մէջ, ցոյց է տալիս մաջառներին, որ թերեւ տասը տարուց յետոյ նրանց դիրքը շատ քիչ նպաստաւոր լինի, քան այսօր, եթէ նրանք այժմ-իսկ չը հասնեն նշանաւոր զիջումների նոր ինքնուրոյնութեան վերաբերեալ: Ինչ նրանց այժմ չի յաջողւի խլել հին կառավարութիւնից, այն նրանք չեն ստանայ նորից:

Մաջառների և պետութեան վարմունքը այդ կօնֆլիկտում հեշտ հասկանալի է: Աւելի քիչ հասկանալի է գերմանական քաղաքագետների մեծամասնութեան վարմունքը արեւմտեան Աւստրիայում, որոնք օգտուում են ընտրողական իրաւունքի արտօնութեամբ:

Պէտք էր ենթադրել, որ նրանք ուրախութեամբ կը ողջունէին Հունգարիայի անջատումը Աւստրիայից, ինչպէս մի փրկարար միջոց ծանր բեռի տակից դուրս գալու համար: Զէ՛ որ հէնց գերմանացիքն են, չեխերի հետ հաւասար, ամենաշատը տուժում դուալիզմից: Առաջինը այն պատճառով, որ նրանք, ինչպէս ամենազարգացած տարրը արդիւնաբերութեան մէջ, բնակւում են այն տեղերում, որոնք ամենից շատ են փաստւում Հունգարիայի ագրարական առևտրական քաղաքականութիւնից, իսկ յետոյ նոյնպէս այն պատճառով, որ նրանք են վճարում հարկերի մեծագոյն մասը, որով պահւում է ընդհանուր զօրքը:

1899-ին իւրաքանչիւր մարդի վրայ գալիս էր

Տէրութեան հողեր	Ուղղակի հարկեր	Կողմակի հարկեր, okroi	Տարեկան ծախար ծրախոտի մենավաճա- ռութ. վերա- բերեալ *)	Գումարը
	Կոօն	Կոօն	Կոօն	
Ներք. Աւստրիա	31,65	17,12	18,27	67,04
Վերին Աւստրիա	11,65	6,39	8,62	26,66
Ջալցբուրգ . .	11,79	10,31	10,97	33,07
Շտիրիա . .	10,48	5,55	8,04	24,07
Բօգեմիա . .	10,68	17,30	9,17	37,25
Մօրաւիա . .	10,14	21,81	6,88	38,83
Սիլիզիա . .	9,17	27,00	11,06	47,23
Գալիցիա . .	3,53	5,12	3,69	12,34
Բուկովինա . .	3,95	4,61	4,00	12,56
Դալմացիա . .	2,69	0,90	2,45	6,04
Ամբողջ արև- մուտեան մասում	10,52	11,48	8,05	30,05

Այժմ եթէ այդ ծանրութեան անհաւասար բաժա-
նումը այդքան վատ չը լինէր, եթէ նա առաջ տանէր
հարստութեան հաւասարեցում, եթէ աւելի խոշոր
հարկերը արդիւնաբերական շրջաններից գործադրէին
երկրագործական ընկերությունների կուլտուրական բարձրաց-
ման, ուսումնարանների, հաղորդակցութեան ճանա-
պարհների լուսացման, մելիօրացիաների համար և այլն
— այն ժամանակ դա քաղաքականութիւն կը լինէր, որը
ոչ միայն պրօլետարիատի ազգային համերաշխութեան
տեսակէտից, այլ նոյնպէս և քաղաքական, բուրժուա-
կան առևտրական տեսակէտից հատուցւած կը լինէր,

*) Ծխախոտի մենավաճառութիւնը պետութեան արևմտեան
մասին 1899-ին հատկացրեց 133 միլ. կոօն դոլտ օգուտ, մինչդեռ
ծախար 76 միլ. կոօն էր: Այդպիսով ծախար $\frac{2}{3}$ մասը ծխախոտի
մենավաճառութեան վերաբերեալ կազմում է հարկ:

որովհետև նա կընդարձակէր ներքին շուկան յետամնաց
տեղերի կուլտուրական բարձրացման միջոցով:

Սակայն այլ է գործի դրութիւնը, երբ ունեւոր
տեղերի բոլոր եկամուտը ծառայում է միայն միլիտա-
րիզմ փօլքին: Այդ տեղերը ուժանպտուտ են, նրանց
արդիւնաբերական աճեցումը կանգ է առնում, առանց
չնչին օգտի յետամնաց տեղերի համար, որոնք ոչնչ-
պէս քամւած են, այնպէս որ տնտեսապէս նրանք ա-
ւելի են քայքայւում, քան արդիւնաբերական վայրերը:

1899-ին Յիսլէյտանիայի (Արևմտեան Աւստրիայի)
պետական ծախսերի ընդհանուր գումարից 60.225,000
կոօն տրւում էր կուլտի և կրթութեան միւստրու-
թեան, 4.005,000 կոօն երկրագործութեան միւստ-
րութեան: Այն ինչ ընդհանուր գործի (գործի) համար
250.505,000 կոօն է յատկացւում, և դրանից բացի պե-
տական պաշտպանութեան միւստրութեան 49.041,000
կոօն, ընդամենը, այդպիսով 300 միլիոն կոօն: Պետա-
կան պարտքի տոկոսների վճարման համար 330.842,000
կոօն:

Աւստրիայի գերմանացիները ամենևին շահագր-
գուած չեն այժմեայ դրութեան յետագայ պահպանման
մէջ, որը զգալի կերպով ծանրացնում է ամենուրեք
արդէն ճնշող միլիտարիզմի բեռը: Չեխերի նման, նրանք
ամենաշատ առիթները ունեն պահանջելու Հունգարիայի
անջատումը:

Բայց ինչպէս և միշտ, նոյնպէս և այս անգամ,
Աւստրիայի գերմանացիները — այսինքը նրանց քաղա-
քական, արտօնեալ դասակարգերը, — կուրացած են ան-
բուժելի ուրութեամբ: Ինչոր ամենաչնչին անհեռատես
շարժառիթներից նրանք ընդդիմանում են այն զարգաց-
ման, որը հարկադրիչ կերպով պահանջում է նրանց
սեփական շահը, երբ նայենք դրա վրայ փոքր ինչ լայն
տեսակէտից:

Շնորհիւ այժմեան ընտրողական իրաւունքին,

որը ունեւոր դասակարգերի արտօնութիւնն է ներկայաց-
նում, կռիւը լեզւի համար և ընդհանրապես ազգու-
թիւնների կռիւը Աւստրիայի ներկայացչական հեմար-
կութիւններում երևան է գալիս ոչ թէ իբրև ազգերի,
այլ միայն նրանց բարձր խաւերի կռիւ: Բայց շնորհիւ
արդիւնաբերական յետափնացութեան և նրա խանգար-
ման, այդ դասակարգերի նոր սերունդի համար առաջ-
խաղացութեան քիչ դէպքեր են ներկայանում արդիւնա-
բերութեան ասպարէզում: Պետական և հասարակական
ծառայութիւնը այնտեղ աւելի մեծ նշանակութիւն է
ստանում, քան, օրինակ, Անգլիայում, կամ Գեր-
մանիայում: Նա գլխաւոր ապաստարանն է դառնում
բուրժուական ինտելիգենցիայի, նոյնպէս և զիւղական
սերունդների համար, և նրա նշանակութիւնը նրանց
համար աճում է այն չափով, որքան քայքայւում են
զիւղացիութիւնը և միջին խաւերը, ինչպես այդ նկատու-
մէն Աւստրիայում, չնայած կապիտալիստական զարգաց-
ման կանգման: Եթէ ըստ կապիտալիստական արդիւ-
նագործութեան օրէնքի, այնտեղ, ուր առաջանում է
խոշոր արդիւնաբերութիւնը քայքայւում է մանրը,
այդ դեռ չի նշանակում թէ ներկայումս ծաղկում է
մանր արդիւնագործութիւնը այնտեղ, ուր դեռ չի
հաստատուել խոշորը: Ուշոր արդիւնագործութիւնը չի
կարող գոյութիւն ունենալ այնտեղ, ուր պայման-
ները չեն թոյլատրում ոչ մի շահաւէտ արդիւնագոր-
ծութիւն: Սակայն այնտեղ կործանւում է նոյնպէս և
մանր արդիւնագործութիւնը: Այս հաճելի տնտեսական
դրութեան մէջ է գտնւում Աւստրիան:

Պետութեան, երկրի, համայնքի մէջ տեղ չի բա-
ւականանում այն բոլոր բազմաթիւ խնդրողների հա-
մար, որոնց այդ դրութեան մէջ է դրել տնտեսական
կանգումը, և այդ պատճառով սոսկալի կռիւ է սկսւում
առանձին ազգերի մէջ պաշտօնների համար, այսինքն
ուսուցիչների, դատաւորների, վարչութեան պաշտօնա-

վարների, սպանների տեղերի համար: Գերմանացիները,
կամ աւելի ճիշտ ասած, գերմաներէն խօսողները, ա-
ռաջ այդ տեղերը մենավաճառել էին. իսկ այժմ, գեր-
մանական վայրերից դուրս նրանք քլոււ են համայնա-
կան և գաւառական պաշտօններից, և նոյն իսկ պետա-
կան ցած պաշտօնատեղերից: Դրա համար էլ նրանք
աւելի յամառութեամբ են պնդում գերմանական լեզւի
անհրաժեշտութիւնը զօրքի մէջ: Գոնէ զօրքի մէջ պէտք
է գերադասութիւն լինի գերմանացի սպայի համար,
միայն գերմաներէն խօսել իմացողը պէտք է մուտք
ունենայ զօրքի մէջ:

Բացի այն դիտաւորութիւնից, որպէս զի սպա-
յական տեղերը վերապահեն գերմանական երիտա-
սարգներին, որոնց նրանց ծնողները չը գիտեն ուր և
ինչ գործի դնել, գերմանական քաղաքագետները ի-
րենց գործունէութեան մէջ ղեկավարւում են և «րէալ
քաղաքական» բնաւորութեան նկատումներով: Նրանք
ցանկանում են իրենց ստորաքարշութիւններով գերա-
զանցել միւս ազգերին, ապացուցանել թագին, որ մի-
միայն գերմանացիների ձօտ է նրա իրաւունքը անբռ-
նադատ պաշտպանւում, որ միայն գերմանացիներն
են վստահելի լաքէյներ, և որ այդ պատճառով թագը
ունի բոլոր հիմունքները անուցանել և հողալ գերմա-
նական տարրի մասին:

Նրանք ոչ մի բան չի սովորեցին և ոչինչ չի մո-
ռացան: Փաստօրէն ոչ մի տեղ աղերսելու քաղաքա-
կանութիւնը, ստորաքարշութիւնների միջոցով, չը վեր-
ջացաւ այդ տեսակ անանկութեամբ, ինչպէս Աւստ-
րիայում: Ոչ թէ ամենալոյալ, այլ ապստամբւող ազգը
շատ զիջումներ ստացաւ սկսած 48 թւից, այն ազգը,
որ յայտարարեց այն ժամանակ, որ Հաբսբուրգեան
գլխատիւն դադարել է թագաւորելուց, այն ազգը
որը, դրա մէջ հաւատացած ենք, կարող կը լինի կրկ-
նել այդ ազգը, եթէ միայն այդ պահանջն նրա շահե-

ըր: Ընդհակառակը, այն էլեմենտները, որոնց լոյալութեան վրայ թաղը կարող էր անպայման յուսալ, միշտ քիչ էին շահուած, ինչպէս Աւստրիայում նոյնպէս և ամենուրեք:

Բոլորովին այլ դրութեան մէջ է գտնուած միջազգային սօցիալ-դեմօկրատիան Աւստրիայում: Արդէն վաղուց է, որ նա պարզ և վճռական ծրագիր ունի, թէ ընդհանրապէս ազգային հարցերի վերաբերեալ, և թէ առանձնապէս դուալիզմի հարցի մասին: Առաջին հարցի համար ծրագրում նշանակած է՝ ազգերի ատօնօմիա: Երկրորդի համար՝ պետութեան երկու մասերի անջատումը միմեանցից, ոչնչացումն այժմեայ երկուական դրութեան, որը ճնշում է երկու մասերին կամ ծառայում է միայն սօցիալական ընդհարումների մեծացման, որոնց միջոցով արհեստականօրէն էլ ինքարդանում և սրում առանց այն էլ բարդ ազգային հակասութիւնները:

Սօցիալ-դեմօկրատական ծրագիրը միակն է հանդիսանում. որը գալիս է լուծելու աւստրիական ազգութիւնների վերաբերեալ պրօբլեմը: Բայց որովհետեւ նա առաջադրւած է միայն սօցիալ-դեմօկրատիայի կողմից, ուստի ոչ մի յոյս չը կայ նրա իրագործման մէջ աւելի վաղ, քան նա կը տիրանայ քաղաքական ղեկին Աւստրիայում: Դա կը նշանակէր Աւստրիայի լուծումը, ինչպէս կենտրոնացած մեծ պետութեան ընդհանուր գօրքով և բիւրօկրատիայով հանդերձ և նրա վերածումը մի պետութեան, նման Զւիցերիայի, ազգերի դաշնակցութեան, որոնց մէջ իշխում է մանր կանտօնների, կամ շրջանների ու համայնքների ամենալայն ինքնավարութիւնը:

Բայց ո՞վ շահ կունենար այն բանում, որպէս զի Աւստրիային նոր կեանքի վերադարձնել, երբ նա մեռել է: Աւստրիայի գոյութիւնը ներկայումս միայն խառնաշփոթութեան արդիւնք է, և ոչ թէ ներքին անհրաժեշտութեան. որչափ Աւստրիան գոյութիւն ու-

նի, նրա բնակիչները, ինչպէս և սօցիալ-դեմօկրատները, պէտք է աշխատեն նրան կենսունակ դարձնել, որովհետեւ իրենք էլ պէտք է նրա մէջ ապրեն: Իսկ եթէ հին Աւստրիան կործանւի կատաստրօֆից կամ մարազմից, այն ժամանակ նրա էլեմենտները կ'ազատւեն և միասին ապրելու մտքից հեռու եղողները, ըստ հնարաւորութեան, կը բաժանւեն միմեանցից. այդ տեսակ միմեանցից բաժանող մասեր են ներկայացնում հին պատմական ազգերը—գերմանացիք, լեհացիք, իտալացիք: Կը միանան արդեօք մնացեալները—բուսինները, բուլիւնները և սերբերը, հարկան ազգային—աբենակից պետութիւններին, թէ կը փորձեն, ինչպէս, օրինակ, չեխերը, մաջարները, սեփական պետութիւն ստեղծել, թէ գուցէ կը նախադասեն նոր Աւստրիա հիմնել, ազգերի ինքնավարութեան հիմքերի վրայ, այս բոլորը նկարագրել այստեղ աւելորդ կը լինի, որովհետեւ անհնարին է մի որեւէ բան նախատեսել: Յամենայն դէպս դա մի շատ հասարակ և շատ խաղաղ պրօցեսն է լինելու, պրօցեսն որի միջոցով Եւրոպայի հարաւ արեւելեան ժողովուրդների քաօսը կը հասնի իր վերջնական ազգային միաւորման—կօնսօլիդացիային:

Բայց ինչ որ էլ չը լինի, յամենայն դէպս, Աւստրիայի ազգութիւնների պրօբլեմի վճռական լուծումը, կամ միայն դուալիզմի ճշմարտամի լուծումը անկարելի է թոււած, քանի գոյութիւն ունի ներկայ րեժիմը: Ոչինչ չի կարելի առաջագրել իբրեւ ժամանակաւոր միջոց, չի կարելի խոշոր հարցերից և ոչ մէկը չի կարելի ազգային խոշոր հարցերից և ոչ մէկը չի կարելի առանց այլալայութեան վերացնել: Ընդհակառակը, ինչպէս սօցիալական հակասութիւնները, նոյնպէս և ազգային, պէտք է աւելի ու աւելի սրեն:

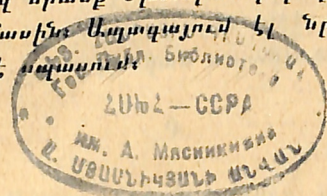
Սակայն այստեղ էլ բուրժուական աշխարհը անընդունակ է հանդիսանում եզրակացութիւններ անել իր սեփական գոյութիւնից: Նրա խնդիրներին է վե-

բաբերում իրաւաբանական հաւասարութեան և քաղաքական ազատութեան հաստատումը, ինչպէս և ազգերի դասաւորումը և միաւորումը ազգային պետութեան մէջ: Բայց, ինչպէս պատմական խոշոր պօրութիւնները, որոնք հասարակական հակասութիւնների լարւածութիւնից են բղխում, նոյնպէս և այդ—ժամանակակից խոշոր պետութեան մէջ կարող է լուծուի միայն կատաստրոֆների միջոցով, որոնք վերացնում են բոլոր խոչնդոտները նոր կազմակերպումների համար: Ազգային պետութիւնները պատերազմների և յեղափոխութիւնների միջոցով են կազմակերպուել: Ներկայումս բուրժուական հասարակութիւնը այնքան փրտել է, որ նա չի կարող դիմանալ ոչ մի քաղաքական ցնցման: Նա սոսկում է իւրաքանչիւր այդ տեսակ կատաստրոֆի առաջ և գործ է դնում իւր ամբողջ ճարպիկութիւնը, որպէս զի յետաձգել ամեն մի լուծում որքան էլ նա կենսունակ լինի, եթէ վերջինը կարող է իրագործուի միայն կատաստրոֆի միջոցով կամ ոյժերի ընդհարման փորձով, իր կամքը հաստատելու համար:

Մենք ոչ մի կարիք չունենք ցանկանալու, որպէս զի զարգացումը այդ ուղիով դնայ, որովհետեւ դրանով չափազանց բարձրանում են այն պահանջները, որոնց նա դնում է մեր առաջ: Սակայն այդ ցանկութիւնը չը պէտք է մթնեցնի մեր գիտակցութիւնը, թէ այդ ուղին իսկապէս զարգացման ուղին է, որին մենք պէտք է յարմարենք, որպէս զի խուսափենք ամեն մի պատահականութիւնից:

Ոչինչ աւելի ցանկանալի Աւստրիայի սոցիալ-դեմոկրատիայի համար չէր կարող լինի, քան ազգութիւնների հարցի վերջնական լուծումը հէնց այժմիայն պետութեան մէջ: Նրա ազգեցութիւնը դրանով անվերջ կը հեշտանար: Առաջ, ես սպասում էի, որ դասակարգային կուր աճեցումը կը մօտեցնի զանազան

ազգերի բուրժուազիային, բայց մինչև այժմ բոլորովին ընդհակառակն է կատարուել: Ընդհանուր առմամբ, մենք պէտք է նկատենք, որ բուրժուական աշխարհը աւելի ու աւելի բաժանւում է: Ծիշտ է սոցիալ-դեմոկրատիայի խոշոր յաղթութիւնները կարող են ժամանակաւորապէս կանգնեցնել այդ բաժանումները և կենտրոնացնել մեր հակառակորդներին մի ընկերութեան շուրջը, բայց չէ որ նրանց միութիւնը չի կարող երբեք կար տեսել, նոյնիսկ և այն դէպքում, եթէ նկատեն, որ մօտենում է իրենց վերջին ժամը: Այդպիսով մինչև մօտիկ ժամանակները մեր կողմակիցները Աւստրիայում դատապարտւած են անընդհատ կուր աւելի ու աւելի սոսկալի դարձող ազգային քաօսի մէջ, ոչ միայն ընդդէմ մեր թշնամիների, այլ նոյնպէս և ազգային ուժեղացող հոսանքների և յետափնաց խաւերի ներքին հակասութիւնների դէմ: Դա դժւար գործ է, այն ինչ, նրանց յաջողուի է անսասան կերպով ծածանել միջազգային համերաշխութեան դրօշակը, շնորհիւ նրանց ծրագրի պարզութեան և շնորհիւ այն անվեհեր վճռակալութեան, որով նրանք ժխտել են իւրաքանչիւր միտքը կօմպրօմիսի մասին: Ապագայում էլ նրանց նոյնպէս յաջողութիւն է սպասուում:

ՕՏԱՐ ԽՕՍԻՔԵՐԻ ԲԱՌԱԹԵՐԹ

Ա.

ԱԳՐԱՐԻԷՐ—խոշոր կալուածատէր, կամ այդ դասու-
կարգի ներկայացուցիչը պարլամեն-
տում:

ԱԳՐԵՍԻԻ—յարձակողական, նւաճողական:

ԱՍՍԻՄԻԼԵԱՅԻԱ—ձուլում:

ԱԻՏՕՆՕՄԻԱ—պետական կազմի մէջ վարչական, օ-
րէնսդրական ապակենտրոնացում:

Դ.

ԴԻՆԱՍՏԻԱ—թագաւորական տոհմ:

ԴՈՒԱԼԻԶՄ—պետութեան քաղաքական կեանքում եր-
կու ժողովուրդների հաւասար իշխանու-
թեան սկզբունք:

Է.

ԷՎՕԼՅՈՒՅԻՐԱՅԻՍ—իւրերի աստիճանական զարգացման
ուսմունքի կողմնակից՝ բնութեան կամ
հասարակութեան մէջ:

Ի.

ԻՆԴՈՒՍՏՐԻԱ.— Խոշոր արդիւնաբերութիւն:

ԻՆՍՏԱՆՑԻԱ.— աստիճան:

Լ.

ԼՕՅԱԼ.— հաւատարիմ, օրինական:

Կ.

ԿԱՆՏՕՆ.— Շվեյցարական դաշնակցութեան առանձին փոքր պետութիւններ, անկախ ներքին գործերում:

ԿԱՏԱՍՏՐՕՖԱ.— գոյութիւն ունեցող կարգերի յանկարծական կործանում:

ԿՕՄՊՐՕՄԻՍ.— գիջում:

ԿՕՆՍՕԼԻԴԱՅԻԱ.— միաւորում:

ԿՕՆՖԼԻԿՏ.— ընդհարում:

ԿՈՒԼՏ.— պաշտամունք:

Հ.

ՀԵԳԵՄՕՆԻԱ.— քաղաքական գերիշխանութիւն:

Մ.

ՄԱՐԱԶՄ.— կենսական ոյժերի սպառում:

ՄԻԼԻՐՈՐԱՅԻԱ.— գիւղական տնտեսութեան բարելաւում:

ՄԻԼԻՏԱՐԻԶՄ.— մշտական զօրքի ոյժեղ զարգացում՝ ի վրաս ժողովրդի միւս պահանջների:

Ո.

ՈՒՆԻԱ.— միութիւն:

Պ.

ՊՐԻՄԻՏԻԻ.— նախնական, նահապետական:

ՊՐՕՊԼԵՄ.— լուծելու խնդիր:

ՊՐՕՅԵՍ.— ընթացք:

Ս.

ՍՏԱԴԻԱ.— զարգացման աստիճան:

Տ.

ՏԵՄՊ.— արագութիւն:

ՏԵՆԴԵՆՑԻԱ.— ձգտում դէպի որոշ նպատակ:

ՏՐԱԴԻՑԻԱ.— աւանդութիւն, աւանդական սովորութիւն:

Բ.

ԲԱՍԱ.— ցեղ:

ԲԵԱԼ.— իրական:

ԲԵԿՐՈՒՏ.— նորակոչ գինւոր:

ԲԵՎԻԶԻՕՆԻԶՄ.— վերաքննադատական հոսանք: Սօցիալիզմի մէջ դա նշանակում է եզուարդ Բերշտայնի առաջնորդութեամբ ըսկաւած քննադատական հոսանքը ժարք-սիզմի և Մարքս-էնգելսի հիմնադրած գիտական սօցիալիզմի մէջ:

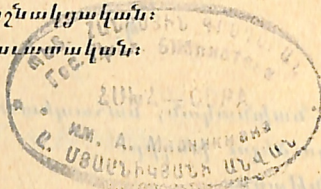
Ֆ.

ՖԱԿՏՐ—գործոն, ներգործող ոյժ:

ՖԵՖԵՐԱԼ—զաշնակից:

ՖԵՖԵՐԱՏԻԻ—զաշնակցական:

ՖԵՕԴԱԼԱԿԱՆ—առասովական:

Հայտ տեսաւ «Կէսանք»-ի Գրադարանից

1. ՎԾԴԾՎԾԾՎ.—Ընդհանուր ընտրողական իրաւունքը
Արեւմտքում. թարգմ. Կ. Միքայել-
եանցի. գինը՝ 10 կ.
2. Բ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ.—Տնտեսական զարգացման ֆազերը.
գինը՝ 15 կ.
3. ԿԱՈՒՅԿԻ.—Աւտորիայի ճգնաժամը (Լեզու և ազգ).
թարգմ. Ա. Ս. Յաւելուած՝ օտար
խօսքերի բառագիրք. գինը՝ 7 կ.
4. ԶԷՅԴԷԼ.—Նօրմալ բանաւորական օր. թարգ. Մ. Ե-
սայեանի. գինը՝ 5 կ.

Թարգմանուած և տպագրութեան համար պատրաստ-
ւում են.

1. ԿԱՈՒՅԿԻ.—Էրֆուրտի ծրագիրը:
2. Կ. ՄԱՐՓՍ և Ֆ. ԷՆԳԵԼՍ.—Կօմմունիստական Ման-
նիֆեստը:
3. ԳԵԴ.—Կօլլեկտիվիզմ:
4. ԼԻԲԿՆԵՆՏ.—Մեր նպատակները:
5. ՐԱԴԻՆ.—Պետական կազմը և քաղաքական կուսակ-
ցութիւնները:
6. Ն. ՏԵՕՄՆԻ.—Խուզարկութիւն:
7. Ի. ՇՏԷՐՆ.—Յաւելիալ արժէքի թեօրիան:
8. ԲԷԲԷԼ.—Քրիստոնէութիւն և սօցիալիզմ:

Դիմել՝ Թիֆլ. «ԿԵԱՆՔ»-ի խմբագրատունը, «Կեն-
սբոնական», «Գուտախներդ» և Թառայեան զրաւա-
ճառանոցներին, իսկ միւս քաղաքներում տեղական զրա-
վաճառանոցներին:

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

5968

NL0039518

